

A Analysis of the Functions of Kinship Network in Strengthening Family in the Thoughts of Imam Khamenei (May His Life Be Prolonged) from the Perspective of the Quran *

Mousa Shabanpour Picha¹

Abstract

Family and kinship have been the most important and fundamental pillars of human society since the beginning of human existence. The theories that have elucidated the various functions and roles of the kinship system can be categorized into two groups: some theories consider the functions of kinship networks to be diminishing in the contemporary world, while others, such as the esteemed Leader's perspective, believe that the kinship system still plays a significant role. In Islam, instead of "kinship relations," the term "silat al-rahm" (maintaining ties of kinship) is used, and the continuity of kinship relationships is highly valued as a fundamental principle. Kinship relationships have numerous effects on human life in this world and even in the afterlife, as mentioned in religious texts. The aim of this research is to examine the roles of the kinship network in strengthening the family in the thoughts of Imam Khamenei from the perspective of the Quran. The research method is survey-based, and the primary data collection tool is a questionnaire, supplemented by library studies. The statistical population of the research includes heads of families in different areas of Tehran to assess the current status of the functions of the kinship network. To evaluate the various roles of the kinship network, ten research variables have been identified: 1) financial and economic support, 2) household chores, 3) caregiving, 4) marriage and childbirth, 5) social control, 6) participation in important life events, 7) leisure activities, 8) emotional support, 9) community acceptance, and 10) increased political participation. Initially, the current status of the functions of the kinship network in Tehran was assessed, and then the gap between the current situation and the desired situation based on the Quranic perspective of the esteemed Leader was evaluated. The research results indicate that the kinship system still has various functions and roles, but social, cultural, and economic conditions have brought about changes in these roles. Family and kinship relationships should be more aligned with Islamic and Quranic teachings to make the most of the opportunities for strengthening families through kinship ties.

Keywords: Kinship Network, Family Strengthening, Roles and Functions, Quranic Perspective.

*. **Date of Receiving:** 09/12/2023, **Date of Approving:** 02/02/2024.

1. Specialized Doctorate, Department of Sociology, Faculty of Humanities, Islamic Azad University, Research and Sciences Campus, Tehran, Iran: mosashabanpour@yahoo.com.

کلرکدهای شبکه خویشاوندی در تحکیم خانواده در اندیشه‌های قرآنی

امام خامنه‌ای (دام‌ظله) *

موسی شعبان‌پور پیچا^۱

چکیده

خانواده و خویشاوندی از آغاز پیدایش انسان تاکنون، مهم‌ترین و اساسی‌ترین رکن جامعه انسانی است. نظریه‌هایی که کارکردها و نقش‌های مختلف نظام خویشاوندی را تبیین کردند، می‌توان به دو دسته طبقه‌بندی کرد: برخی از نظریه‌ها به‌عنوان کاهنده کارکردهای خویشاوندی در جهان حاضر هستند؛ اما تعدادی از صاحب‌نظران همچون مقام معظم رهبری معتقدند که نظام خویشاوندی در جهان معاصر از عملکرد مهمی برخوردار است. در اسلام به‌جای «ارتباط خویشاوندی»، «صله رحم» به‌کاررفته و استمرار روابط خویشاوندی به‌عنوان یک ارزش به‌شدت موردتوجه قرار گرفته است. روابط خویشاوندی آثار بسیاری در زندگی انسان در دنیا و همچنین زندگی پس از مرگ دارد که در متون دینی به آن اشاره شده است. هدف این پژوهش، بررسی نقش‌های شبکه خویشاوندی بر تحکیم خانواده در اندیشه‌های قرآنی امام خامنه‌ای است. روش تحقیق از نوع پیمایشی و ابزار اصلی گردآوری داده‌ها، پرسشنامه بود؛ اما درعین‌حال از مطالعات کتابخانه‌ای نیز سود جسته است. جامعه آماری تحقیق، سرپرستان خانواده‌ها در مناطق مختلف شهر تهران (برای احصای وضعیت موجود کارکردهای شبکه خویشاوندی) است. جهت ارزیابی نقش‌های متعدد شبکه خویشاوندی، متغیرهای ده‌گانه تحقیق شامل: ۱- «حمایت‌های مالی و اقتصادی»، ۲- «انجام کار خانگی»، ۳- «مراقبت و نگهداری»، ۴- «ازدواج» و «زادوولد»، ۵- «کنترل اجتماعی»، ۶- «مشارکت در وقایع مهم زندگی»، ۷- «نحوه گذران اوقات فراغت»، ۸- «حمایت عاطفی»، ۹- «جامعه‌پذیر کردن»، ۱۰- «افزایش مشارکت سیاسی» استخراج شده است. ابتدا وضعیت موجود کارکردهای شبکه خویشاوندی در شهر تهران احصاء و سپس با مقایسه کارکردهای خویشاوندی در اندیشه‌های قرآنی مقام معظم رهبری، فاصله و شکاف بین وضع موجود و وضع مطلوب سنجیده شد. نتایج تحقیق نشان داد نظام خویشاوندی همچنان دارای کارکردها و نقش‌های گوناگونی است؛ اما شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی تغییراتی را در این نقش‌ها به وجود آورده است. مناسبات خانوادگی و خویشاوندی باید بیشتر بر موازین و آموزه‌های اسلامی و قرآنی استوار باشد تا فرصت‌های پیوندهای خویشاوندی در تحکیم خانواده‌ها مورد بهره‌گیری قرار گیرد.

واژگان کلیدی: شبکه خویشاوندی، تحکیم خانواده، نقش‌ها و کارکردها، اندیشه قرآنی.

*. تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۹/۱۸ و تاریخ تأیید: ۱۴۰۲/۱۱/۱۳.

۱. دکتری جامعه‌شناسی فرهنگی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران: mosashabanpoor@yahoo.com

۱. مقدمه

طرح و بیان مسأله

خانواده و خویشاوندی از آغاز پیدایش انسان تاکنون مهم‌ترین و اساسی‌ترین رکن جامعه انسانی را تشکیل داده که چنین وضعی هنوز هم ادامه دارد. چون خویشاوندی پدیده‌ای است فرهنگی یعنی ساخته و پرداخته انسان است از این رو نه تنها گوناگون، بلکه تغییرپذیر است. بحث از شبکه خویشاوندی به رغم رواج خانواده هسته‌ای (به عنوان رایج‌ترین شکل خانواده در تمدن صنعتی و جهان)، همواره از محورهای درخور توجه جامعه‌شناسی جدید به شمار آمده، به طوری که بخش مهمی از جامعه‌شناسی خانواده را به خود اختصاص داده است. از منظر برخی جامعه‌شناسان غربی، یکی از مهم‌ترین پیامدهای گذار از یک خانواده سنتی روستایی به یک خانواده شهری، جانشینی خانواده هسته‌ای غالب کنونی به جای خانواده خویشاوندی گسترده پیشین است (کوئن، درآمدی بر جامعه، ۱۳۸۱: ۱۲۹؛ گیدنز، جامعه‌شناسی، ۱۳۷۲: ۴۲۱).

در اسلام به جای «ارتباط خویشاوندی»، «صلة رحم» به کار رفته و استحکام و استمرار روابط خویشاوندی به عنوان یک ارزش به شدت مورد توجه قرار گرفته است. معنای لغوی صله از ماده «وصل» به معنای پیوستن بوده و پیوند کردن دو چیز را می‌گویند (دهخدا، لغت‌نامه دهخدا، ۱۳۷۷: ۷/۱۰۵۱۹). رحم در لغت، به عنصر خاصی از بدن زن که محل استقرار جنین و کانون نشو و نما و طبیعی اوست، اطلاق می‌شود. این واژه بعدها به صورت استعاره، به معنای قرابت و خویشاوندی به کار رفت و به همین دلیل، نزدیکان و خویشاوندان را به اعتبار نسبت داشتن به یک رحم واحد، ارحام می‌گویند (طباطبایی، المیزان فی تفسیر القرآن، ۱۳۷۴: ۲۱۹/۴؛ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ۱۳۸۷: ۴۶۶/۲۱). معنای اصطلاحی صله رحم، محبت و سلوک داشتن با خویشاوندان و نزدیکان است (شعبان‌پور پیچا، جامعه‌شناسی خانواده و خویشاوندی، ۱۴۰۰: ۶۲). در گستره و شمول مصداقی رحم که صله آن واجب شمرده شده، اختلاف نظرهایی میان فقها و مفسران بروز کرده است. بر اساس قول بعضی از فقها، رحم شامل نزدیکان و بستگان نسبی است. برخی فقها نیز ارحام را نزدیکان سببی و نسبی می‌دانند. از منظر جامعه‌شناسی، روابط خویشاوندی معطوف به مجموعه‌ای از افراد است که بر اساس قرابت نسبی یا سببی با یکدیگر پیوند یافته و روابط اجتماعی-اقتصادی و عاطفی با یکدیگر دارند (بهنام، ساخت‌های خانواده و خویشاوندی در ایران، ۱۳۹۲: ۶۹؛ گیدنز، جامعه‌شناسی، ۱۳۷۲: ۴۱۳). در این تحقیق صله رحم تا حدودی معادل خویشاوندی است. ذی القربی عام‌تر است و شامل همه خویشاوندان می‌شود.

در قرآن پیرامون اهمیت و جایگاه پیوند با خویشاوندان تأکیدات فراوانی شده است (برای مثال در سوره‌های بقره/۸۳، ۱۸۰، ۲۱۵؛ نساء/۳۶؛ انعام/۱۵۱؛ نحل/۹۰؛ اسراء/۱۳ و ۲۴؛ لقمان/۱۴ - ۱۵). یکی از روشن‌ترین آیات قرآن کریم در خصوص خویشاوندان آیه ۱۶ سوره نحل است: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ﴾ و آنگاه پیمان بستید، به عهد خدا وفادار باشید و سوگندها را پس از استوار ساختن نشکنید؛ زیرا بر خودتان کفیل (و گواه و ضامن) قرار داده‌اید.

در آیات قرآن و کلمات اولیای دین (علیهم‌السلام) به آثار مثبت مادی و معنوی این روابط و پیامدهای ناخوشایند قطع این روابط اشاره شده است. اعلام انزجار اسلام در خصوص قطع ارتباط خویشاوندی برای بازدارندگی است. هرچند اسلام بر حفظ خویشاوندی تأکید زیادی دارد؛ اما رعایت خطوط قرمز که دین مبین اسلام مشخص ساخته، الزامی است.

در جوامع سنتی، خویشاوندی بنیان روابط اجتماعی است و اساس رابطه انسان ابتدایی غالباً بر اساس خویشاوندی استوار بوده است. در مواردی موجبات پیدایی عصبیت و وفاق اجتماعی است. امروزه علی‌رغم بسط ارتباطات انسانی و تعدد و تنوع روابط، هنوز شبکه‌های انسانی متکی بر خویشاوندی از اهمیت ویژه‌ای برخوردارند.

در نظر برخی از صاحب‌نظران، شبکه خویشاوندی در جوامع صنعتی از قدرت و نفوذ آن کاسته شده و بسیاری از کارکردهای آنان به نهادها و مؤسسات اجتماعی واگذار شده است؛ اما شبکه خویشاوندی در جوامع کمتر توسعه‌یافته و به‌ویژه در ایران با توجه به کارکردها و نقش‌های آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و حتی نفوذ و قدرت این شبکه در جوامع شهری نیز همچنان پابرجا مانده است. از نظر بهنام، آگاهی از خصوصیات جامعه ایرانی بدون اطلاع از ساخت‌های خویشاوندی غیرممکن است. این ساخت‌ها در قشر بندی جامعه ایران نقش مهمی دارند و اهمیت اصل و نسب از یک‌سو و وجود شبکه‌های خویشاوندی از سوی دیگر واقعیت‌هایی هستند که به‌رغم گرایش به زندگی صنعتی اهمیت خود را حفظ کرده‌اند (بهنام، ساخت‌های خانواده و خویشاوندی در ایران، ۱۳۹۲: ۴۲).

سؤال اصلی این مقاله این است که بر اساس اندیشه‌های امام خامنه‌ای، شبکه خویشاوندی چه نقشی بر تحکیم خانواده دارد؟ برای پاسخ به سؤال اصلی، سه سؤال فرعی مطرح شده است: وضعیت مطلوب کارکردهای شبکه خویشاوندی چه ویژگی‌هایی دارند؟ وضعیت موجود کارکردهای شبکه خویشاوندی به چه میزان است؟ فاصله و شکاف بین وضع موجود و وضع مطلوب چگونه است؟ به نظر می‌رسد کارکرد و نفوذ نظام خویشاوندی در ایران (برخلاف نظرهای برخی از صاحب‌نظران خارجی و داخلی)، تأثیرات و کارکرد آن از بین نرفته؛ بلکه در اثر تغییر شرایط اجتماعی جامعه تحول‌یافته است.

مبانی نظری

تئوری‌هایی که کارکردها و نقش‌های مختلف نظام خویشاوندی ارائه‌شده به‌طورکلی، به دودسته می‌توان جای داد: برخی از نظریه‌ها به‌عنوان کاهنده کارکردها و نقش‌های خویشاوندی در جهان حاضر محسوب می‌شوند. اما تعدادی از صاحب‌نظران همچنان معتقدند که نظام خویشاوندی در جهان معاصر از نقش و عملکرد مهمی برخوردار است.

نظریه‌های برخی صاحب‌نظران بر انقباض (کاهش) کارکردها و نقش‌های خویشاوندی و تضعیف آن در دوران مدرن حکایت دارد (همچون دورکیم، اسملسر، پارسونز، زیمل، علی احمدی، ادیب و ...) که به تعدادی از آنان اشاره می‌گردد.

از دیدگاه اسملسر، در یک جامعه که در معرض فرآیند نوسازی است یکی از قلمروهایی که تغییر می‌کند در حوزه خانواده است. «در قلمرو خانواده، واحدهای وسیع خویشاوندی گسترده‌گی خود را از دست می‌دهد». (ازکیا، جامعه‌شناسی توسعه، ۱۳۸۴: ۱۹۲). به نظر وی، در فعالیت‌های خانواده فرایند تمایز ساختی باید ناظر بر رهایی خانواده از برخی کارکردهای سابق و تبدیل به یک کارگزار تخصصی‌شده‌تر باشد و این گرایش معطوف به جدایی کارکردهای خانوادگی از کارکردهای اقتصادی است. فواید این جدایی‌ها، تضعیف مستقیم بزرگ‌ترها و هم‌جواری خویشاوندی بر خانواده هسته‌ای (زاهدی، تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرآیند نوسازی در ساختار خانواده (مقایسه نقاط شهری و روستایی در استان مازندران)، ۱۳۸۶: ۹۸) است. از دید رنه کونینگ، در اثر تکامل صنعتی، ساختار درونی خانواده از بین رفته و کارکردهای مهم آن (کارکردهای ثانویه) به نهادهای دولتی و اقتصادی واگذار گردید. کونینگ می‌گوید: یک روند جهانی عام و محتوم در خانواده این است که خانواده، کارکردهای اصلی‌اش را با پیشرفت صنعت از دست می‌دهد و آن را به نهادهای جدید واگذار می‌کند (مهدوی، آسیب‌شناسی و بایسته‌های خانواده ۲۹۵-۲۸۵)، (۱۳۸۸: ۲۸۹). به اعتقاد تالکوت پارسونز آمریکایی در جوامع صنعتی پیشرفته، خانواده تقریباً تمام کارکردهای اجتماعی خود را از دست داده و تبدیل به خانواده منزوی شده است، درعین حال سایر کارکردهای خانواده نیز به نهادها و سازمان‌های دیگر واگذار شد. خانواده هسته‌ای موردنظر پارسونز، نومکان و از لحاظ برخورد و روابط اجتماعی با سایر خویشاوندان، منزوی است، البته زوج جوان به دیدار خویشاوندان خود می‌رود؛ اما این روابط بیشتر جنبه تشریفاتی و رسمی دارد. از لحاظ اقتصادی نیز زوج جوان به دیگر خویشاوندان وابسته نیست، موردحمایت و پشتیبانی اقتصادی خویشاوندان قرار نمی‌گیرد و مستقل اقتصادی است (اعزازی، جامعه‌شناسی خانواده: با تأکید بر نقش، ساختار و کارکردهای خانواده در دوران معاصر، ۱۳۸۵: ۶۹). تحقیقات مربوط به خانواده‌نه‌تها در

آمریکا، بلکه در اروپا و سایر نقاط جهان نیز نظریه پارسونز را تأیید نکرد. یان رابرتسون به کاهش کارکردهای خویشاوندی در جوامع صنعتی نوین معتقد است. ازدواج امروز کمتر به عنوان دستگاه اقتصادی یا نوعی وفاداری خویشاوندی، و بیشتر به عنوان رفاقت مبتنی بر تعهدات عاطفی بین دو نفر، تلقی می‌گردد. این گونه تغییر در تعهدها، تأثیر چشمگیری بر حیات خانواده باقی گذاشته است (رابرتسون، درآمدی بر جامعه، ۱۳۷۲: ۳۲۰). به نظر او، خانواده به انزوای و کناره‌گیری از همه خویشاوندان، به جز خویشاوندان نزدیک، گرایش دارد. غالباً حتی نزدیک‌ترین خویشاوندان فقط در مراسم تشریفاتی اتفاقاتی مانند جشن‌ها یا سوگواری‌ها دورهم جمع می‌شوند (همان: ۳۱۴). همچنین از دیدگاه آتونوی گیدنز، روابط اجتماعی تحت تأثیر مدرنیته قرار دارند. به باور او، در دوران جدید پیوندهای خویشاوندی تحلیل رفته و اینکه انواع خاصی از پیوندهای خانوادگی در برخی از محیط‌های جوامع مدرن نیرومند باقی مانده‌اند، نمی‌توانند به معنای این باشد که خویشاوندی هنوز همان نقشی را که زمانی در تنظیم زندگی روزانه اکثریت مردم بازی می‌کرد، ایفا می‌کند. مکان و پیوندهای خویشاوندی که در شرایط مدرنیته تحلیل رفته‌اند، دیگر نمی‌توانند به میزان گذشته زمینه اعتماد و روابط صمیمانه را فراهم کنند (حاتمی، «خانواده در آثار جامعه‌شناسان شرق و غرب»، ۱۳۹۳: ۱۲۴). در نظر علی احمدی، کاهش نقش حمایت‌گری شبکه خویشاوندی، فردگرایانه شدن ازدواج، کاهش کارکردهای خانواده و ... از جمله روندهای رو به گسترش در زندگی خانوادگی تهرانی‌ها محسوب می‌شود (علی احمدی، تحولات معاصر خانواده در شهر تهران، ۱۳۸۹). علی احمدی ویژگی‌های خانواده و خویشاوندی را در گفتمان سنتی و مدرنیسم مورد بررسی قرار داده است. در فضای سنت، هر فرد بخشی از نظام خویشاوندی-عاطفی تثبیت و رسوخ یافته است. تضعیف خویشاوندی به مثابه مؤلفه‌های غیر مرسوم تلقی می‌شود؛ اما در فضای گفتمان مدرنیسم، شکل مناسب خانواده، هسته‌ای است. زوج‌های جوان پس از ازدواج، واحد مستقلی برای خود تشکیل می‌دهند و بدون وابستگی‌های خویشاوندی به زندگی می‌پردازند (علی احمدی، تهدیدهای خانواده و تقابل سنت و مدرنیسم، ۱۳۹۲). به نظر محمدحسین ادیب، نهاد خانواده در تهران دچار تحولاتی شده است. جمعیت تهران را غالباً روستایی و شهرستانی تشکیل می‌دهند. فاصله جغرافیایی بین تهران و زادگاه مهاجرین به مرور از قوت و استحکام وابستگی‌های خانوادگی می‌کاهد. بُعد فاصله، عاطفه را در بستر زمان کمرنگ می‌کند و بر مناسبات اقتصادی خانواده تأثیر منفی داشته و از قوت آن می‌کاهد (ادیب، جامعه‌شناسی ایران، ۱۳۷۴: ۸۰). درواقع بر اساس تئوری ادیب می‌توان این فرضیه را مطرح ساخت که دوری از خویشاوندان و بُعد زمان باعث کاهش ارتباط با خویشاوندان می‌شود؛ یعنی بعد از چند نسل، افراد مهاجر جذب فرهنگ کلان‌شهری چون تهران می‌شوند.

اما تعدادی از صاحب‌نظران (همچون برناردز، چیل، بهنام، وثوقی، آزاد و ...) معتقدند که نظام خویشاوندی در جهان معاصر از کارکردهای مهمی برخوردار است یعنی به ثبات و یا انبساط کارکردهای نظام خویشاوندی معتقدند. جمشید بهنام، بر اساس ملاک‌های مختلف خانواده زن‌وشوهری (هسته‌ای) را به سه نوع خانواده تقسیم می‌کند که هر یک دارای ارتباط خاصی به شبکه خویشاوندی دارند. در خانواده مستقل زن‌وشوهری (نوع اول) دایره همسرگزینی وسیع است و ازدواج با غیر خویشان و بستگان رواج دارد. در خانواده مستقل زن‌وشوهری (نوع دوم) در انتخاب همسر، دخالت شبکه وجود دارد و وابستگی به شبکه خویشاوندی اندک است. خانواده زن‌وشوهری مهاجر (نوع سوم) به خاطر فقدان شبکه خویشاوندی در شهر محل اقامت، خانواده تعهد اجتماعی زیادی ندارد و به همین جهت هم افراد آن احساس غربت زیاد می‌کنند. در انتخاب همسر، دخالت شبکه وجود دارد و وابستگی به شبکه نسبتاً زیاد است (بهنام، ساخت‌های خانواده و خویشاوندی در ایران، ۱۳۹۲: ۲۶-۱۸). منصور وثوقی و علی اکبر نیک‌خلق معتقدند شبکه‌های خویشاوندی کم‌وبیش قدرت خویش را حفظ کرده و میان خانواده و جامعه، به‌عنوان رابط نقش دارند (همان: ۱۷۸). باوجوداین، تغییرات فکری و پیداشدن روحیه فردگرایی در خانواده‌های گروه‌های خویشاوندی اثر گذاشته و روابط متقابل میان خانواده‌هایی که تحت عنوان یک شبکه خویشاوندی قرار داشتند به سستی گراییده است (وثوقی و نیک‌خلق، مبانی جامعه‌شناسی، ۱۳۷۳: ۱۸۸). برناردز، الگوهای خانواده و خویشاوندی را مربوط به دوران گذشته می‌داند و بر بی‌شکل بودن خانواده و تحول اساسی در روابط خویشاوندی تأکید دارد (لبیسی، خانواده در قرن بیست‌ویکم، ۱۳۹۰: ۳۵). او به الگوهای متنوع و مختلف خویشاوندی اشاره می‌کند و از سوی دیگر، تئوری‌هایی که معتقد بودند کارکردهای خویشاوندی در جوامع صنعتی کاهش یافته را به نقد کشیده است. همچنین رینز مک کارتی و ادواردز در خصوص نقد تئوری نوسازی، می‌گویند این تصور وجود داشت که با تشدید روند صنعتی‌شدن جوامع، تقویت خانواده هسته‌ای و پذیرش این نوع خانواده به‌عنوان شکل مطلوب خانواده، شبکه‌های خویشاوندی اعتبار و قدرت خود را از دست بدهند (رینز مک کارتی و ادواردز، مفاهیم کلیدی در مطالعات خانواده، ۱۳۹۰: ۲۷۳). در نظر دیوید چیل، «خانواده گسترده چندنسلی در جوامع مدرن» مثالی از حفظ حیات شبکه خویشاوندی و انطباق با شرایط جدید است. چیل معتقد است در دنیای امروز شاهد ظهور خانواده گسترده از نوع جدید آن هستیم؛ چراکه افراد احساس ناامنی کرده و سعی می‌کنند به‌جای زندگی در یک خانواده، به‌صورت خانواده‌هایی مستقل، اما در نزدیکی یکدیگر زندگی کنند (چیل، خانواده‌ها در دنیای امروز، ۱۳۸۸: ۲۵). در نظر او، به‌رغم تمامی فاصله‌های فیزیکی، هنوز هم

پیوندهای مبتنی بر خانواده گسترده از بین نرفته است (همان: ۳۵-۳۴). در نظر چیل، پیوندهای خویشاوندی عملاً می‌تواند تحت تأثیر صنعتی شدن، نوسازی و شهرنشینی نیز به گونه‌ای دیگر گسترش یابد. مثلاً مهاجرت در شدت یافتن پیوندهای خویشاوندی مؤثر است. بنابراین احتمال خویشاوندی بین نسلی با افزایش نوسازی به شکل دیگری امکان‌پذیر می‌شود. از نظر چیل، علل احتمالی افزایش تعامل با خویشان عبارتند از: رفاه بیشتر، مسافرت بیشتر افراد با خودروهای شخصی، اوقات فراغت بیشتر و امکانات بیشتر، بازگشت به ریشه‌ها و سنت‌ها و افزایش طول عمر که همه اینها باعث تقویت بیشتر روابط بین نسلی شده است (همان: ۱۱۲). دیدگاه‌های مقام معظم رهبری نیز در این دسته جای می‌گیرد و ایشان به انواع کارکردهای خویشاوندان اشاره می‌کند.

ادبیات تحقیق

در خصوص ادبیات تحقیق، برخی از تحقیقات داخلی و خارجی به ابعاد و کارکردهای نظام خویشاوندی اشاره داشتند که در اینجا تعدادی از آنان به طور اجمالی مرور می‌شود. مطالعه فراوانی در مورد الگوهای خویشاوندی و ازدواج در ایران انجام شده است. ازدواج خویشاوندی در ایران، یکی از بهترین شاخص‌های شدت ارتباط و تعامل میان خانواده و شبکه خویشاوندی است (عباسی شوازی و صادقی، قومیت و الگوهای ازدواج در ایران، پژوهش زنان، ۱۳۸۴). منابع تاریخی نشان می‌دهد که ازدواج بین خویشاوندان نزدیک، به‌طور سنتی در ایران بسیار معمول بوده است (Slotkin, "On a possible lack of incest regulations in old Iran, 1949). نتایج تحقیق محمدزاده و خانی در شهر سمنان (۱۳۹۴) نشان می‌دهد حتی در شرایطی که جوانان با مشکلات اقتصادی دست‌وپنجه نرم می‌کنند، حاضر به پذیرش شیوه‌های جدید و غیرمرسوم ازدواج موقت یا انتخاب همسر از طریق اینترنت نیستند. محققانی که در سال‌های اخیر در حوزه ازدواج و خانواده به پژوهش و مطالعه پرداختند (عباسی شوازی و صادقی، قومیت و الگوهای ازدواج در ایران، پژوهش زنان، ۱۳۸۴)، شرایط فوق را به‌عنوان «تداوم و تغییر» به معنای تداوم در برخی الگوهای ازدواج و خانواده ایرانی به شکل رایج و سنتی، و تغییر در برخی از الگوهای دیگر تئوریزه کرده‌اند. تقی آزادارمکی می‌گوید: به لحاظ تجربی پیوستگی خانواده هسته‌ای و شبکه خویشاوندی در ایران دیده می‌شود. باوجوداین که محل تولد بیشتر افراد در نسل سوم که کمتر از ۲۹ سال سن دارند، در شهرهایی است که در آن زندگی می‌کنند، ولی در بسیاری از امور به‌طور خاص در انتخاب همسر از الگوی خانوادگی نسل‌های گذشته تبعیت می‌کنند. بیشتر آنها معیارهایی چون فامیل بودن، همشهری بودن و هم‌محلی بودن را در انتخاب همسر مهم دانسته‌اند (به نقل از آزادارمکی، چالش‌ها و آینده خانواده

ایرانی، ۱۳۹۵: ۹۰). او (آزادارمکی و همکاران، بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی: با تأکید بر مقایسه مراسم، آداب و کارکردهای حمایتی، ۱۳۷۹؛ همو، شکاف بین نسلی در ایران، ۱۳۸۰)، به این نتیجه رسیده که با وجود تغییر در بعضی از ارزش‌ها و سنت‌های حاکم بر خانواده و نگرش‌های موجود به آنها در نسل‌های متوالی، کماکان بعضی از ویژگی‌های مشترک مانند اهمیت ازدواج خویشاوندی، در بین نسل‌های مختلف حفظ شده است. پژوهش عباسی‌شوازی و ترابی، (۱۳۸۵) به ازدواج خویشاوندی به‌عنوان الگوی مطلوب در ایران می‌پردازد. ازدواج خویشاوندی، با وجود تأثیرپذیری ایران از فرآیندهای مدرنیزاسیون، شهرنشینی و صنعتی شدن در دهه‌های گذشته، از ثبات و تداومی نسبی برخوردار بوده است. شیخ جبلی (۱۳۹۳) در شهر قم، به دنبال تأثیرات عوامل مذهبی، فرهنگی و جمعیت‌شناختی بر شکل‌گیری نگرش به ازدواج خویشاوندی است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که هر قدر آموزه‌های مذهبی در جهت مثبت افزایش پیدا کند، نگرش به ازدواج خویشاوندی مثبت‌تر می‌شود. عکس آن، هر چه قدر اخلاق شهرنشینی در جهت مثبت افزایش پیدا کند (افراد فردگراتر شهرنشین‌تر شوند)، نگرش به ازدواج خویشاوندی کمتر می‌شود. در بین تحصیلات بالاتر و نگرش به ازدواج خویشاوندی ارتباط منفی وجود دارد. نائی و لطفی خاچکی (۱۳۹۴) در پژوهش خود، تأثیر پیوندهای خانوادگی در جامعه بر میزان آسیب‌های اجتماعی در مناطق مختلف را نشان دادند. طبق یافته‌ها، در اغلب استان‌ها هر اندازه میزان تعلق و وابستگی افراد به خانواده‌ها و بستگانش بیشتر و بی‌ثباتی خانواده کمتر باشد، میزان آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی در آن استان‌ها کمتر خواهد بود. نتایج تحقیق پارسیان و همکاران (۱۳۹۳) نشان می‌دهد که به موازات افزایش نوگرایی میزان حمایت خویشاوندی تضعیف می‌شود، که این یافته همسو با رویکرد بسیاری از صاحب‌نظران از جمله گیدنز، گود، دورکیم، زیمل، اسملسر و سایر صاحب‌نظران نوگرایی و محققان ایرانی (سرایی، تداوم و تغییر خانواده در جریان گذار جمعیتی ایران، ۱۳۸۵؛ تنهایی و شکرپیگی، جهانی‌شدن، تجددگرایی و خانواده در ایران، ۱۳۸۷؛ آزادارمکی و همکاران، بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی: با تأکید بر مقایسه مراسم، آداب و کارکردهای حمایتی، ۱۳۷۹) است. رضوی طوسی (۱۳۹۲) به میزان و اشکال صلّه رحم در شهر تهران پرداخته است. یافته‌های تحقیق نشان دادند که اکثر پاسخگویان به جای تلفن و ارسال نامه و ایمیل، از طریق دیدار چهره‌به‌چهره با یکدیگر در ارتباط هستند. همچنین اکثر پاسخگویان حداقل هفته‌ای یک‌بار یا چندبار به دیدار فامیل درجه‌ک‌شان می‌روند. ۸/۴۰ درصد از پاسخگویان علل کاهش صلّه رحم در جامعه را مشکلات اقتصادی و گرانی؛ ۹/۱۸ درصد گرفتاری و مشکلات زیاد مردم؛ ۶/۱۲ درصد

نداشتن وقت و مشغله کاری زیاد؛ ۹/۹ درصد چشم و هم چشمی، حسادت و تجمل گرایی و زیاده خواهی مردم؛ ۶/۸ درصد پیشرفت فناوری و مدرن شدن زندگی و افزایش ارتباطات پیامکی؛ ۳ درصد کم شدن محبت میان مردم؛ ۲/۲ درصد طولانی شدن راهها و ترافیک؛ ۹/۱ درصد دوری مردم از اسلام و کم رنگ شدن عقاید دینی می دانند. نتایج تحقیق فعال (۱۳۹۱) نشان می دهد: اکثریت پاسخگویان موافق بودند که سالمندان الزاماً بایستی توسط خانواده مورد حمایت واقع شوند، سالمندان مزاحم افراد خانواده نیستند، سالمندان امید خانواده هستند، سالمندان نباید در آسایشگاه های سالمندی نگهداری شوند، و شهرنشینی تأثیر بیشتری در گرایش افراد به سالمندسپاری دارد. غفاری و زبردست (۱۳۹۱) در پژوهش خود، به نقش خویشاوندی در رضایت بازنشستگان سالمند آموزش و پرورش شهرستان جهرم پرداختند. یافته های پژوهش نشان می دهد که میانگین رضایت از زندگی در دو نوع شبکه خویشاوندی و غیر خویشاوندی تفاوت معناداری دارد. افزون بر این، پاسخگویان برخوردار از شبکه های غیر رسمی، رضایت بیشتری دارند. یافته های مطالعه محمدپور و همکاران (۱۳۸۷)، نشان داد که سه عنصر شهرنشینی، آموزش مدرن و رسانه های ارتباطی بر تضعیف ابعاد خانواده سنتی و پیدایش شکل مدرن آن مؤثر بوده اند. با این حال، هنوز بخش عمده ای از ساختار خانواده و خویشاوندی در بین این دو اجتماع ایلی سنتی مانده و در برابر تغییرات مقاومت می کند.

تحقیقات خارجی هم نشان می دهد که گروه های خویشاوندی همچنان حداقل به عنوان یکی از گروه های اجتماعی تأثیرگذار در زندگی اجتماعی افراد جامعه محسوب می شود و با توجه به شرایط اجتماعی و اقتصادی جامعه نقش آفرینی می کند. برخلاف تصور رایج، کارکردهای نظام خویشاوندی با شرایط جدید در جوامع صنعتی تطابق یافته است. تحقیق سارکیزان و جرستیل نشان می دهد (۲۰۱۳) الگوهای خویشاوندی متفاوتی بین دو نژاد سیاه و سفید وجود دارد. برای مثال، سیاه پوستان با حمایت عملی (کمک در حمل و نقل، کار، امور منزل، مراقبت از کودکان و...) و سفید پوستان با حمایت مالی و عاطفی خویشاوندان را مورد حمایت قرار می دهند. نتایج تحقیق گرولد (۲۰۱۲) نشان داد که میزان حمایت بین نسلی در اروپای غربی بیشتر از اروپای شرقی است و در شرق اروپا سطوح بالاتری از تنهایی نسبت به اروپای غربی وجود دارد. سیلورستین (۲۰۰۶) تحقیقی تحت عنوان «حمایت بین نسلی (از نسلی به نسل دیگر) از والدین پیر» انجام داد. نتایج این تحقیق نشان می دهد میزان مسئولیت پذیری فرزندان در قبال والدین پیر خود به گونه ای است که دختران بیشتر از پسران از والدین پیر خود حمایت می کنند و این حمایت بیشتر شامل مادران می شود. هیرشمن و هومین (۲۰۰۲) به این نتیجه رسیدند که با وجود فرایند نوسازی و شیوع مشاغل غیرکشاورزی و بالا رفتن سن ازدواج، این نوع

الگوی خانواده تغییر محسوسی نکرده است؛ یعنی سکونت بین نسلی برای جوامع مدرنیزه شده هنوز کارکرد خود را حفظ کرده و مورد استقبال است. رابرت مارس و چنگ کائوشو هنجارها و رفتارهای در حال تغییر خویشاوندی را در تایوان مورد مطالعه قرار دادند. آنها دریافتند که مردم تایوان احساس الزام کمتری برای حفظ روابط صمیمانه و نزدیک با خویشاوندان خود یا حفظ احترام و اطاعت یا فراهم کردن کمک اقتصادی یا کمک در کار یا در خانه دارند. باین حال تعداد افرادی که در کنار خویشان خود زندگی می‌کنند یا با آنها همدل هستند افزایش یافته است. در سال ۱۹۹۳ بیشتر مردم تایوان اظهار داشتند که در به دست آوردن شغل یا ارتقاء شغل متکی به خویشان خود بوده‌اند (به نقل از چیل، خانواده‌ها در دنیای امروز، ۱۳۸۸: ۱۱۲). چندین تحقیق خارجی در خصوص ازدواج خویشاوندی و نقش خویشاوندان در ازدواج صورت گرفته است. لیاسویچ و همکاران (۲۰۰۱) در مطالعه کشورهای آمریکای جنوبی دریافتند که بالاترین میزان ازدواج خویشاوندی در برزیل و ونزوئلا و کمترین میزان آن در آرژانتین بوده است. آنها همچنین به این نتیجه دست یافتند که ازدواج دخترعمو و پسرعمو نیمی از ازدواج‌های فامیلی را شامل می‌شود. پژوهش ساندریچ و همکاران (۲۰۱۰) در این زمینه در قطر نشان داده است ۳۵ درصد ازدواج‌ها از نوع خویشاوندی بوده است. این در حالی است که ۲۲ درصد والدین نمونه مورد مطالعه، ازدواج خویشاوندی نزدیک داشته‌اند. باریو و سلامه (۲۰۰۹) در بیروت نشان دادند که ازدواج خویشاوندی، ۳۵/۵ درصد بوده است. گیونز و هیرشمن در سال ۱۹۹۴ نیز روند ازدواج خویشاوندی در ایران را آزمودند. نتایج نشان می‌دهد که نوسازی، از اواخر دهه ۱۹۴۰ تا اواسط دهه ۱۹۷۰ به افزایش تدریجی در نسبت زنان با سطح سواد بالاتر، افزایش اشتغال زنان قبل از اولین ازدواج و افزایش سن ازدواج انجامیده است. بدین ترتیب زنانی که این نقش‌های مدرن جای داشته‌اند، در مقایسه با زنان سنتی‌تر، کمتر با خویشاوندان خود ازدواج کردند.

بر اساس بررسی‌های مقدماتی انجام‌شده، تاکنون پژوهش علمی بر اساس منظومه فکری امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در راستای وضعیت مطلوب و موجود نقش شبکه خویشاوندی در تحکیم خانواده انجام نشده است و این نشان‌دهنده وجه تمایز و نوآوری پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین است.

۲. روش تحقیق

نوع تحقیق با توجه به شناسایی میزان و نوع تأثیرات شبکه خویشاوندی در جامعه، نتایج و دستاوردهای آن برای برنامه ریزان و مسئولین در حوزه خانواده «بنیادی» است. در این تحقیق جهت احصای وضعیت موجود، از روش «پیمایشی» استفاده می‌شود. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات،

پرسشنامه محقق ساخت است. بر اساس مبانی نظری ارائه شده، پیشینه تحقیقاتی داخلی و خارجی و همچنین با توجه به نتایج مصاحبه‌های انجام شده با صاحب نظران، نسبت به احصاء مؤلفه‌ها و شاخص سازی متغیرها اقدام شده است.

جهت احصای وضعیت مطلوب کارکردهای خویشاوندی از بیانات آیت الله خامنه‌ای با روش استنادی در سایت‌های Khamenei.ir و Leader.ir (فیش‌های مربوط به خانواده و خویشاوندی) استفاده شده است. بیانات موصوف، سال‌های ۱۳۶۸ الی ۱۳۹۹ را شامل می‌گردد.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها، با استفاده از آمارهای توصیفی (فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار و ...)، به استخراج و توصیف ویژگی‌های جمعیتی و گویه‌ها پرداخته می‌شود.

جامعه آماری این تحقیق برخی خانواده‌های مستقر در مناطق مختلف شهر تهران (مناطق ۱، ۴، ۶، ۱۶ و ۲۲) است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای دو مرحله‌ای و همچنین مطابق (طبقه‌بندی شده) استفاده می‌گردد. نحوه انتخاب نمونه‌ها هم بدین شکل است که ابتدا شهر تهران، به ۲۲ منطقه شهری تقسیم می‌شود و به‌طور تصادفی چند منطقه (۵ منطقه) برگزیده می‌شود. سپس در درون هر منطقه، به‌طور شیوه نمونه‌گیری تصادفی، برحسب میزان جمعیت (تعداد خانواده) نمونه انتخاب می‌گردد.

۳. یافته‌های پژوهش

وضعیت مطلوب کارکردهای خویشاوندی از منظر مقام معظم رهبری

جهت احصای وضعیت مطلوب کارکردهای خویشاوندی از بیانات آیت الله خامنه‌ای در سایت‌های Khamenei.ir و Leader.ir (فیش‌های مربوط به خانواده و خویشاوندی) استفاده شده است. مقام معظم رهبری خویشاوندی را در دایره بسیار گسترده ترسیم می‌نماید. با مطالعه منظومه فکری ایشان می‌توان به تعداد ۵ نوع از پیوندهای خویشاوندی اشاره نمود: خویشاوندی خونی مثل پیوند با پدر و مادر و برادر و خویشان؛ خویشاوندی دینی و معنوی؛ خویشاوندی سیاسی؛ خویشاوندی سازمانی؛ خویشاوندی فرهنگی. در این مقاله، خویشاوندی نسبی و سببی مورد نظر است و سایر پیوندهای خویشاوندی اعم از سیاسی، فرهنگی، سازمانی و معنوی و دینی با وجود اهمیت فراوان آنها، مد نظر نیست. بخش عمده و مهمی از اندیشه‌های مقام معظم رهبری در حوزه خانواده و خویشاوندی است. منظومه فکری مقام معظم رهبری در این حوزه مثل سایر حوزه‌ها، منبعث از آموزه‌های اسلامی و قرآنی است. در این مقاله ابتدا کارکردهای مختلف شبکه خویشاوندی از منظر معظم‌له (به‌عنوان وضعیت

مطلوب) استخراج، و سپس با وضعیت موجود در ایران مقایسه و شکاف وضعیت مطلوب با وضعیت موجود مشخص شده است. کارکردهای مختلف شبکه خویشاوندی در ایران از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای عبارتند از: رفت‌وآمدهای فامیلی و شرکت در مراسم، مراقبت از اعضا، مسئولیت در قبال اعضای خانواده، جامعه‌پذیری و انتقال ارزش‌ها و هنجارها به نسل جوان، نقش آفرینی در مراحل مختلف ازدواج (مراسم عقد و عروسی، انتخاب همسر، تعیین مهریه و سایر شروط ازدواج و تهیه جهیزه)، زادوولد، تأثیرات فکری و فرهنگی بر اعضای خود، تأثیر در نگرش‌های سیاسی. همه این کارکردهای خویشاوندی از دریچه نگرش اسلامی تعیین و آسیب‌های اجتماعی در هر حوزه مشخص شده است. در نظر ایشان، تأثیر خویشاوندی بر اعضای خود، یک تأثیر صددرصدی و تامه نیست؛ تأثیر محیط و وراثت به نحو تأثیر علیت نیست. بنابراین اگر کسی در محیط غیراسلامی متولد و پرورش پیدا کرد یا در خانواده‌ای که پدر و مادر و خویشاوندانش مبتلا به فسادهای گوناگون هستند، این‌طور نیست که او نتواند هدایت شود (بیانات در جلسه بیست‌وهشتم تفسیر سوره بقره، ۱۳۷۱/۳/۶).

کار خانگی و مراقبت و نگهداری خویشاوندان برای یکدیگر

خانه‌داری یک شغل بزرگ و مهم و حساس و آینده‌ساز است (بیانات در دیدار جمعی از مداحان، ۱۳۹۲/۲/۱۱). ایشان در کار خانگی به مراقبت همسران از جانبازان اشاره دارد که پروانه‌وار گرد جانبازان می‌چرخند تا آسایش او را فراهم کنند و ادامه زندگی راحت او را ممکن کنند. خویشاوندان جانبازان به این امر باید افتخار کنند. ایشان اشاره‌ای به مقامات معنوی شهدا دارند. «هرچند برای بازماندگان شهید (همسر، پدر، مادر، خویشاوندان) سخت است. لیکن مقامات معنوی این شهدا خیلی برجسته است. اگر انسان به آن مقامات توجه کند، تحملش آسان می‌شود» (بیانات در دیدار و گفت‌وگو با خانواده شهید داریوش رضایی نژاد، ۱۳۹۰/۱۰/۲۹).

حمایت‌های مالی و اقتصادی خویشاوندان از اعضای خود

تأمین مالی خویشاوندان دور و نزدیک یکی از کارکردهای نظام خویشاوندی است. ایشان توصیه می‌کنند که آن‌هایی که درآمد بالایی دارند، پس از تأمین نیازهای ضروری خودشان، صرف خویشاوندان و سپس همسایه‌ها و بقیه افراد آن جامعه نمایند. ایشان کمک مالی به نزدیکان و فامیل را یک وظیفه اخلاقی و عاطفی و دینی می‌دانند لذا توصیه می‌کنند: جوانان اجتماعات خانوادگی تشکیل بدهند و کمک‌های افراد خانواده را جمع کنند و در درجه اول به مصرف فقرا و نادارهای همان خانواده و فامیل برسانند و اگر نیازی نبود، به فقرای دیگر رسیدگی کنند (اقامه نماز عید سعید فطر به امامت رهبر انقلاب، ۱۳۸۱/۰۹/۱۵).

ازدواج و زادوولد

خانواده و نزدیکان در ازدواج و یا گسست آن نقش زیادی دارند. گاهی با افزون طلبی ها و پرتوقعی ها و گاهی با دخالت های دیگران این کانون سست می شود. راهکار مقام معظم رهبری این است که همت دختر و پسر این باید باشد که علقه اعتباری بین خودشان را حفظ کنند (بیانات در مراسم اجرای خطبه عقد ازدواج، ۱۳۷۰/۴/۲۰).

یکی از کارکردهای خویشاوندی تعیین سن ازدواج جوانان است که معظم له معتقدند جوانان در سنین مناسب باید ازدواج کنند (دیدار مردم و عشایر شهرستان نورآباد ممسنی با رهبر انقلاب، ۱۳۸۷/۰۲/۱۵).

انتخاب همسر مناسب یکی دیگر از نقش های خویشاوندان است. در اینجا معظم له معتقدند زن در انتخاب همسر آزاد است و نباید خویشاوندان نزدیک و دور، نظر خود را تحمیل کند (دیدار مردم و عشایر شهرستان نورآباد ممسنی با رهبر انقلاب، ۱۳۸۷/۰۲/۱۵).

تعیین شروط عقد و مهریه از کارکردهای خویشاوندان در ازدواج جوانان است. آسیب اجتماعی در این حوزه آن است که آن را به قیمت گذاری برای دختر و دادوستد و معامله گری تبدیل کردیم (بیانات در مراسم اجرای خطبه عقد ازدواج، ۱۳۷۰/۴/۲۰).

تهیه لوازم و تجهیزیه فرزندان یکی دیگر از نقش های نزدیکان و اقوام است. در نظر معظم له، تجهیزیه ازدواج یک امر عاطفی و انسانی و وجدانی است لیکن به صحنه تفاخر تبدیل شده است. تجهیزیه را ساده بگیرید. تجهیزیه ها نیازهای دختر را تأمین کند، به سمت تجملات نرود (بیانات در مراسم اجرای خطبه عقد ازدواج، ۱۳۷۰/۴/۲۰).

یکی از نکات مهم در این خصوص، ازدواج مجردهاست. افرادی که مایل به ازدواج بوده، ولی امکان ازدواج ندارند که برگرفته از آیه ۳۲ سوره نور بود (گزیده ای از بیانات در دیدار جمعی از فعالان و کارشناسان حوزه خانواده، ۱۳۹۸/۵/۲۴): «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ».

حل اختلاف زوجین و برقراری صلح و آشتی و حکمیت و توصیه به عفو و گذشت و بخشش یکی از کارکردهای خویشاوندی است که برگرفته از آیه ۱۲۸ سوره النساء بود (بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه، ۱۳۹۸/۴/۵): «وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَأُحْضِرَتِ الْأَنْفُسُ الشُّحَّ وَإِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا».

یکی دیگر از کارکردهای خویشاوندان در ازدواج، برگزاری مراسم عقد و عروسی و شادی کردن است. لیکن آسیب اجتماعی در این حوزه، اسراف کردن است. برای تفاخر کردن عقد را در سالن‌ها و هتل‌ها برگزار می‌نمایند (بیانات در مراسم خطبه عقد، ۱۳۷۵/۵/۱۱). پیش‌شرط آن برگزاری ساده مراسم است. «مراسم عقد را در اتاق خانه و حیاط منزل خودتان یا همسایه‌تان بگیرید و مردم را دعوت کنید. این‌گونه محیط‌ها، یک محیط انس خانوادگی است. عده‌ای قوم‌و خویش جمع می‌شوند و شادی و خوشی می‌کنند» (بیانات در مراسم اجرای خطبه عقد ازدواج، ۱۳۷۰/۴/۲۰). در نظر ایشان، «تجملات برای یک جامعه، مضر و بد است؛ اما وقتی پای رقابت و مسابقه به میان آید، این برای جامعه مضر است. حال چنانچه آن کار مضر را در عرصه ازدواج بیاوریم، غلط اندر غلط است» (بیانات در مراسم اجرای خطبه عقد ازدواج، ۱۳۷۰/۴/۲۰).

تهیه لباس عروس یکی دیگر از اقدامات اقوام و خانواده‌ها برای ازدواج جوانان است. مقام معظم رهبری می‌فرمایند: لباس گران‌قیمت نخرند یا این‌که لباس عروس را کرایه کنند. آسیب اجتماعی در اینجا خرید لباس‌های گران‌قیمت است (بیانات در مراسم اجرای خطبه عقد، ۱۳۷۱/۹/۲۴).

یکی از مسائل مهم کارکردهای خویشاوندی فرزندآوری است. ایشان فرزندآوری را یکی از مجاهدت‌های بزرگ می‌دانند.

در نظر مقام معظم رهبری بین آنچه خداوند و پیامبر می‌خواهند و آنچه ما انجام می‌دهیم فاصله وجود دارد. ما بر سخت کردن کار و شرع بر آسانی ازدواج تأکید دارند. ایشان بر ساده برگزار کردن ازدواج (تعیین مهریه، تهیه جهیزیه ساده، برگزاری مجلس ساده عروسی) توصیه دارند.

کنترل اجتماعی

افراد در قبال نزدیکان خود مسئولیت دارند. «قُوا أَنْفُسَكُمْ وَ أَهْلِيكُمْ نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْجِبَارَةُ» (آیه ۶/ تحریم)؛ «خود و خانواده خود را از آتشی که هیزم آن مردمان و سنگ‌ها هستند، نگه دارید». به فرزندان باید رسید، حق نداریم آن‌ها را رها کنیم. جوانان و همسر را باید حفظ کنند. حفظ عناصر داخلی کانون خانواده، به حفظ خود انسان هم کمک می‌کند (بیانات در دیدار اعضای هیئت دولت، ۱۳۸۸/۶/۱۶).

«وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ» (طور/ ۲۱)؛ «کسانی که توانسته‌اند ایمان ذریه خود را حفظ کنند - ولو عمل ذریه، آن‌چنان برجسته نیست - خداوند در درجات عالی معنوی، ذریه را به آنها ملحق می‌کند». مؤمن که شما باشید، اگر توانستید بچه خود را مؤمن بار بیاورید، خدای متعال کمبودهای این بچه را در قیامت، در بهشت و در عرصات دشواری که در برابر شماست، جبران می‌کند (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۳/۸/۶). اهل هر انسانی عبارت است از خانواده و نزدیکان او. این خطاب هم به مردها و هم به زن‌هاست.

سعی کنید ایمان آنها را حفظ کنید. کاری نکنید ایمان جوانان به مبانی شما متزلزل شود. این جزو وظایف ماست. این، اثر تشدیدکننده دارد؛ یعنی در خانواده‌ای جوان نقطه ضعفی پیدا کرد، مثل لکه سیاهی شد، به تدریج روی ذهن مخاطب‌های خودش و پدر و مادرش اثر می‌گذارد؛ در نتیجه آن معنویت را از دست می‌دهد. بایستی از خودشان و از نزدیکان خودشان مراقبت کنند. از یکدیگر مراقبت کنند تا دچار لغزش نشوند. چون اهل ما به ما مربوط و منتسب است (بیانات در دیدار کارگزاران نظام، ۱۳۸۳/۰۸/۶)، بنابراین یکی از این دو کار را باید انجام دهیم: ۱- درباره اهل خودمان، با دقت و شدت مراقبت کنیم؛ ۲- اگر نتوانستیم و عاجز ماندیم، برای مردم روشن کنیم و بگوییم که این از اهل ما نیست (بیانات در نهمین گردهمایی سراسری «ائمه جمعه، ۱۳۷۲/۰۶/۲۸). مردم به پسر ما خویشاوندان ما نگاه می‌کنند. که برگرفته از آیه «تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ» (عصر/۳) بوده است.

خانواده‌ها باید از بیش از حد خارج شدن جوانان مقابله کنند که این منطقی بوده و نباید از والدین انتظار داشته باشند به جوان‌هایشان اصلاً تذکر ندهند. جوانان به کمک‌های فکری پدر و مادر نیاز دارند و تذکرهای والدین جلوی نوآوری جوانان را نمی‌گیرد. «من گمان نمی‌کنم آنجایی که نوآوری معقول و منطقی و صحیحی باشد، پدر و مادر یا به خصوص جامعه ما در مقابل آن بایستد؛ نه» (بیانات در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر (روز انقلاب اسلامی و جوانان)، ۱۳۷۷/۱۱/۱۳).

یکی از مواردی که معظم‌له اشاره می‌نمایند فساد اقتصادی و برخورداری از امتیازات خویشاوندی و حضور خویشاوندان در برخی از شرکت‌ها است. لذا مسئولان باید مقابله با فساد اقتصادی را از اطرافیان و منسوبان خویشاوندی و شخصیتی خود شروع کنند (پاسخ به نامه آیت‌الله طاهری امام جمعه اصفهان، ۱۳۸۰/۴/۲۰).

مشارکت در وقایع مهم زندگی و نحوه گذران اوقات فراغت

در برخی از کشورهای غربی فرزندان و والدین ممکن است در یک شهر زندگی کنند؛ اما طی چند سال، فرزندان از احوال والدین خبری ندارند و دورهم جمع نمی‌شوند. در غرب، اعضای خانواده همدیگر را نمی‌شناسند و ارتباطی با یکدیگر ندارند (بیانات در دیدار دانشگاهیان سمنان، ۱۳۸۵/۸/۱۸).

برعکس غرب، در کشور ایران، فامیل‌ها دورهم جمع می‌شوند و به یکدیگر محبت و کمک می‌کنند. در اعیادی مثل عید نوروز مردم با خویشاوندان خود در خانه‌ها به سر می‌برند (بیانات در دیدار فرماندهان نیروی انتظامی جمهوری اسلامی، ۱۳۹۴/۰۲/۶). میهمانی گرفتن و دعوت از خویشاوندان و شادی کردن بسیار خوب است؛ ولی لازمه آن، عدم اسراف است (خطبه عقد مورخه ۱۳۷۳/۱۰/۲۷ و خطبه عقد، ۱۳۷۲/۱/۵).

«در بین ماها، بزرگ‌ترهای فامیل دورهم جمع شوند، به هم محبت می‌ورزند، با هم تبادل عاطفی دارند، به هم کمک می‌کنند، به هم می‌رسند، همدیگر را از خود می‌دانند، برادر با برادر، خانواده با هم یگانه و یکی هستند. اینها بین ماها رایج است» (بیانات در مراسم خطبه عقد، ۱۳۷۵/۸/۵).

پیوندهای قبیله‌ای و عشیره‌ای و خانوادگی و فامیلی بسیار خوب و پسندیده است؛ اما آسیب عمده در اینجا این است که این وسیله‌ای برای نفی افراد خارج از نظام خویشاوندی شود. و عشایر گوناگون یکدیگر را نفی کنند (بیانات در دیدار مردم و عشایر شهرستان نورآباد ممسنی، ۱۳۸۷/۰۲/۱۵). این ادله بر اساس حدیث «إِنَّكُمْ مِنْ آدَمَ وَ آدَمَ مِنَ الثَّرَابِ» بوده است.

حمایت عاطفی

در نظر مقام معظم رهبری چیزهایی که در ایران رایج است در غرب خبری نیست. انسان‌ها در آن محیط اجتماعی، به تنهایی زندگی می‌کنند. محیط خانوادگی در آن جوامع فراموش شده است. زن تنها در یک آپارتمان زندگی می‌کند، نه انسی، نه فرزندی، نه نوه‌ای، نه خویشاوندی ندارد (بیانات در مراسم خطبه عقد، ۱۳۷۵/۸/۵). اثرش بی‌هویتی فرهنگی و فساد و اضطراب و ناآرامی و دست زدن به کارهای بی‌قاعده است. نشست و برخاست‌های خانوادگی و محبت‌های خانوادگی اونجا اصلاً واقعیت ندارد (بیانات در مراسم خطبه عقد، ۱۳۷۴/۱/۲۲).

جامعه‌پذیر کردن

انتقال فرهنگ‌ها و تمدن‌ها و حفظ اصول و عناصر اصلی یک تمدن و یک فرهنگ در جامعه و انتقالش به نسل‌های بعد، به برکت خانواده انجام می‌پذیرد. دل‌های جوانان به خاطر جوانی پاک و صاف است و آمادگی‌شان زیاد است. وقتی جوانان (به‌عنوان مثال دانشجویان) از لحاظ دینی خوب و از لحاظ روحی پاکیزه و پاک‌دامن و عفیف و متذکر باشند، در هر نقطه‌ای (چه خانواده و چه فامیل) که باشند، تأثیر نورانی را خواهند داشت (بیانات در دیدار نخبگان جوان، ۱۳۸۵/۰۶/۲۵).

مقام معظم رهبری معتقد است همه ارزش‌های معنوی را می‌توان از درون کانون گرم خانواده بیرون کشید و معنویات را در سطح جامعه گستراند. ایشان به چند مورد از تأثیرگذاری فکری بر اطرافیان و خویشاوندان اشاره می‌ند:

«کتاب خوب را نه تنها برای فرزندانم، بلکه در سطح شعاع ارتباطات فامیلی و دوستان، این کتاب را معرفی کردم» (بیانات در دیدار نخبگان استان یزد، ۱۳۸۶/۱۰/۱۵).

یک جوان انقلابی در محیط اجتماعی خود با رفتار خود (نمازخواندن، قرآن خواندن و...)، نشاط و وظیفه‌شناسی را به دیگران یاد می‌دهد و مثل یک چراغ محیط را روشن می‌کند. چنان با فکر و صاحب ذهن و فعال که دست به کار فرهنگی می‌زنند می‌توانند روی خویشاوندان تأثیر بگذارند (بیانات در دیدار اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان، ۱۳۸۶/۲/۱۹).

ارتباط خویشاوندی باعث می‌شود اصل نیکی و نیک‌رفتاری و نیک‌گفتاری را به یکدیگر منتقل می‌کنند (بیانات در ابتدای درس خارج فقه درباره مسئله «حیا»، ۱۳۹۷/۱۲/۱۳). همچنین پیوند خویشاوندی، هویت‌ساز است. یک انسان اصیل و نجیب که دارای خانواده باشرافتی است به آسانی نوکری کردن را نمی‌پذیرد. راه نوکری گرفتن از او این است که شخصیت و هویت و تاریخ او را از او بگیرند و او شخصیت خود را فراموش کند (بیانات در اجتماع بزرگ مردم اراک، ۱۳۷۹/۸/۲۴). ایشان در جای دیگر می‌فرمایند: علت ترویج فساد در کشورهای شرقی و آسیایی توسط غربی‌ها، متلاشی کردن خانواده‌ها و تضعیف فرهنگ‌ها و هویت فرهنگی و مسلط شدن بر آنهاست (بیانات در مراسم اجرای خطبه عقد، ۱۳۷۷/۱/۲۶).

افزایش مشارکت سیاسی

یک جوان انقلابی در محیط اجتماعی خود با رفتار خود (نمازخواندن، قرآن خواندن و...)، نشاط و وظیفه‌شناسی را به دیگران یاد می‌دهد و مثل یک چراغ محیط را روشن می‌کند (بیانات در دیدار اعضای انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان، ۱۳۸۶/۲/۱۹).

مسئولان باید همواره مراقب خود، خانواده و نزدیکان و افرادی که بر آنها تأثیرگذاری سیاسی و فرهنگی دارند، باشند (بیانات دیدار نمایندگان مجلس با رهبر انقلاب، ۱۳۸۰/۳/۷).

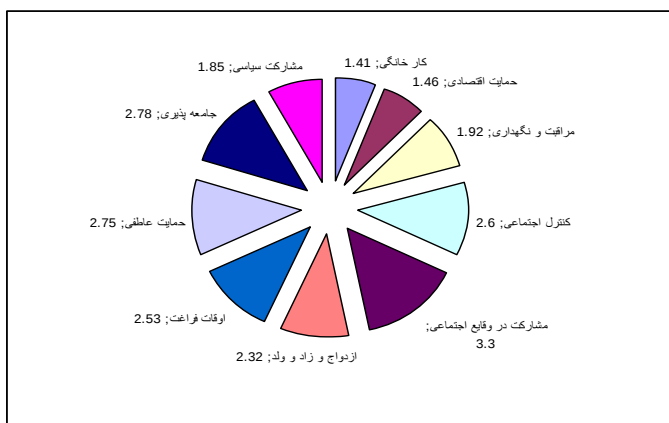
در مشارکت سیاسی، زن مسلمان وظیفه مهمی دارد. تربیت فرزندان و تقویت روحی شوهر، از جمله وظایف زن مسلمان است. در دوران مبارزات ضد رژیم طاغوت در ایران، خیلی‌ها در میدان مبارزه بودند، ولی زنان آنها نگذاشتند که آنها مبارزه را ادامه دهند؛ به‌خاطر این‌که طاقت نداشتند سختی‌های مبارزه را تحمل کنند. خیلی‌ها هم به‌عکس، شوهران خود را به ایستادگی در راه مبارزه تشویق می‌کردند، آنها را کمک می‌کردند و برای آنها تقویت و پشتیبانی روحی می‌آفریدند. در سال ۵۶ و ۵۷، آن روزی که خیابان‌ها و کوچه‌ها از اجتماعات مردم پر شده بود، زنان در بسیج و فرستادن شوهران و فرزندان خودشان به میدان‌های مبارزه و تظاهرات، نقش حیاتی داشتند (بیانات در اجتماع زنان خوزستان، ۱۳۷۵/۱۲/۲۰).

وضعیت موجود کارکردهای خویشاوندی در شهر تهران

در خصوص نقش نظام خویشاوندی در استحکام خانواده‌ها در شهر تهران، تحقیقی در کلان‌شهر تهران انجام شده است. در این مطالعه، فرم پرسشنامه‌ای در بین سرپرستان خانواده‌ها در مناطق مختلف شهر توزیع شده است. برابر متغیرهای ده‌گانه تحقیق نتایج تحقیق به طور اجمالی به شرح ذیل است:

نمودار ۱: آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق

جدول ۱: نقش‌های خویشاوندی در شهر تهران در یک نگاه

ردیف	نقش و کارکردهای خویشاوندی	درصد	میانگین	مجموع	ماکسیمم	مینیمم	تعداد
۱	کار خانگی	۲۸٫۲	۱٫۴۱	۵۶۴	۵	۱	۴۰۰
۲	مراقبت و نگهداری	۳۸٫۴	۱٫۹۲	۷۱۶	۵	۱	۴۰۰
۳	حمایت‌های مالی و اقتصادی	۲۹٫۲	۱٫۴۶	۵۵۶	۵	۱	۴۰۰
۴	ازدواج و زادوولد	۴۶٫۴	۲٫۳۲	۹۲۶	۵	۱	۴۰۰
۵	مشارکت در وقایع اجتماعی	۶۶	۳٫۳۰	۱۳۲۱	۵	۱	۴۰۰
۶	کنترل اجتماعی	۵۲٫۶	۲٫۶۰	۱۰۴۲	۵	۱	۴۰۰
۷	جامعه‌پذیری	۵۵٫۸	۲٫۷۸	۱۱۰۷	۵	۱	۴۰۰
۸	اوقات فراغت	۵۰٫۶	۲٫۵۳	۹۹۶	۴	۱	۴۰۰
۹	حمایت عاطفی	۵۵	۲٫۷۵	۱۰۷۴	۴	۱	۴۰۰
۱۰	مشارکت سیاسی	۳۷	۱٫۸۵	۷۳۱	۴	۱	۴۰۰

شکاف وضعیت موجود و مطلوب

در این بخش وضعیت موجود کارکردهای نظام خویشاوندی با وضعیت مطلوب مقایسه می‌گردد. وضعیت مطلوب در حوزه مالی و اقتصادی برابر بیانات مقام معظم رهبری آن است که آنهایی که درآمد بالایی دارند، پس از تأمین نیازهای ضروری خودشان، صرف خویشاوندان و سپس همسایه‌ها و بقیه افراد آن جامعه نمایند. وضعیت موجود نشان می‌دهد، میزان حمایت‌های اقتصادی و مالی خویشاوندان از اعضای خود، در مجموع ۲۹/۲ درصد ارزیابی گردید. این بدان معنا است که در بین پاسخگویان، حمایت‌های مالی و اقتصادی خویشاوندان از اعضای خود، در حد کم قرار دارد. این حوزه فاصله جدی با وضعیت مطلوب وجود دارد.

خانه‌داری یک شغل بزرگ و مهم و حساس و آینده‌ساز است. لیکن وضعیت موجود نشان می‌دهد، میزان کار خانگی خویشاوندان، در مجموع ۲۸/۲ درصد ارزیابی گردید. این بدان معنا است که در بین پاسخگویان، کارخانگی خویشاوندان برای اعضای خود، در حد کم قرار دارد. این حوزه فاصله جدی با وضعیت مطلوب وجود دارد.

ایشان در متغیر مراقبت و نگهداری به مراقبت همسران از جانبازان اشاره داشته و خویشاوندان جانبازان به این امر باید افتخار کنند. وضعیت موجود نشان می‌دهد، میزان «مراقبت و نگهداری» خویشاوندان از اعضای خود در شهر تهران، در مجموع ۳۸/۴ درصد ارزیابی گردید. این بدان معنا است که در بین پاسخگویان، مراقبت و نگهداری خویشاوندان از اعضای خود در حد کم قرار دارد. این حوزه نیز فاصله و شکاف با وضعیت مطلوب وجود دارد.

خانواده و نزدیکان در ازدواج و زادوولد جوانان نقش زیادی دارند. لزوم ازدواج جوان‌ها در سنین مناسب، دخالت نکردن نزدیکان و آزادی اختیار همسر، تعیین شروط ساده برای عقد و مهریه، عدم قیمت‌گذاری برای دختر در تعیین مهریه (الگوگیری از حضرت علی علیه السلام و حضرت فاطمه علیها السلام) در تعیین مهر مهرُ السُّنَّة، تهیه لوازم و جهیزیه ساده، تأمین مایحتاج اصلی دختر، به ازدواج درآوردن افرادی که امکانات برای ازدواج ندارند، حل اختلاف زوجین و برقراری صلح و آشتی و حکمیت و توصیه به عفو و گذشت و بخشش، برگزاری ساده مراسم عقد و عروسی و شادی کردن، برگزاری مراسم عقد و عروسی در خانه، نخریدن لباس گران‌قیمت برای عروس، فرزندآوری کشور به‌قدر جانشینی مورد تأکید می‌باشند. به‌طورکلی ایشان بر ساده برگزار کردن ازدواج (تعیین مهریه، تهیه جهیزیه ساده، برگزاری مجلس ساده عروسی) و عدم تجملات توصیه دارند. در نظر مقام معظم رهبری بین آنچه خداوند و پیامبر می‌خواهد و آنچه ما انجام می‌دهیم فاصله وجود دارد. ما بر سخت کردن کار

و شرع بر آسانی ازدواج تأکید دارند. وضعیت موجود نشان می‌دهد، میزان نقش خویشاوندان در حوزه ازدواج و زادوولد، در مجموع ۴/۶۱ درصد ارزیابی گردید. این بدان معنا است که در بین پاسخگویان، نقش خویشاوندان در حوزه ازدواج و زادوولد تقریباً در حد متوسط قرار دارد. این حوزه نیز فاصله و شکاف متوسطی با وضعیت مطلوب وجود دارد.

در خصوص «اوقات فراغت مشارکت در وقایع مهم زندگی»، دور هم جمع شدن فامیل‌ها و محبت و کمک کردن به یکدیگر، پیوندهای قبیله‌ای و عشیره‌ای و خانوادگی و فامیلی، میهمانی گرفتن و دعوت از خویشاوندان و شادی کردن بسیار خوب است ولی لازمه آن، عدم اسراف در رفت‌وآمدهای فامیلی و نفی دیگران است. وضعیت موجود نشان می‌دهد، میزان مشارکت خویشاوندان در وقایع اجتماعی، در مجموع ۶۶ درصد ارزیابی گردید. این بدان معنا است که در بین پاسخگویان، مشارکت خویشاوندان در وقایع اجتماعی در حد زیاد قرار دارد. بنابراین این حوزه فاصله و شکاف کمتری با وضعیت مطلوب وجود دارد.

متغیر «حمایت عاطفی» در بیانات مقام معظم رهبری با شاخص‌هایی همچون، تقویت محیط خانوادگی، انس و محبت و الفت داشتن، کمک کردن به یکدیگر، با فرزندان و خویشاوندان خود زندگی کردن، آرامش روحی داشتن خانواده‌ها، مشخص شده است. وضعیت موجود نشان می‌دهد، میزان حمایت عاطفی خویشاوندان از خانواده‌ها، در مجموع ۵۵ درصد، به میزان زیاد ارزیابی گردید. این بدان معنا است که در بین پاسخگویان، حمایت عاطفی خویشاوندان به میزان زیاد قرار دارد. بنابراین این حوزه فاصله و شکاف کمتری با وضعیت مطلوب وجود دارد.

وضعیت مطلوب تأثیرگذار بودن یک جوان انقلابی در محیط اجتماعی خود با رفتار خود، تأثیرگذاری سیاسی و فرهنگی مسئولان از خانواده و نزدیکان خود، مراقب مسئولان از خانواده و نزدیکان خود، وظیفه مهم و نقش حیاتی زن مسلمان بر شوهران و فرزندان خود در میدان‌های مبارزه است. وضعیت موجود نشان می‌دهد، میزان نقش سیاسی خویشاوندان در خانواده‌های هسته‌ای، در مجموع ۳۷ درصد، به میزان کم ارزیابی گردید. این بدان معنا است که در بین پاسخگویان، شبکه خویشاوندی در افزایش «مشارکت سیاسی» اعضای خانواده هسته‌ای در شهر تهران به میزان کمی نقش دارند. این حوزه نیز فاصله و شکاف زیادی با وضعیت مطلوب وجود دارد.

۴. نتیجه‌گیری و ارائه راهکارها

در نظر آیت‌الله خامنه‌ای، مسئله خانواده برای کشور، جزو مسائل درجه یک است. خانواده پایه و سلول اصلی جامعه است. جامعه اسلامی بدون بهره‌مندی از نهاد خانواده سالم، سرزنده و بانشاط، اصلاً امکان پیشرفت ندارد. در تحکیم خانواده، عوامل متعددی نقش دارند که یکی از آنها، پیوندهای خویشاوندی است. هرچند ایشان خویشاوندی را در دایره بسیار گسترده ترسیم می‌نماید، لیکن در این تحقیق، پیوندهای خونی مدنظر بوده است. هدف عمده این مقاله تبیین کارکردهای پیوند خویشاوندی در استحکام خانواده در ایران از منظر اندیشه‌های قرآنی مقام معظم رهبری است. منظومه فکری مقام معظم رهبری منبعث از آموزه‌های اسلامی و قرآنی است. دیدگاه معظم‌له یک دیدگاه جامع و کل‌گرایانه است که رویکردهای مختلف جامعه‌شناختی و دینی را شامل می‌شود؛ یعنی مسائل اجتماعی جامعه با رویکرد دینی تحلیل و تبیین شده است.

برابر ارزیابی‌های میدانی انجام‌شده در شهر تهران، کارکردهایی نظیر میزان «مشارکت خویشاوندان در وقایع مهم زندگی» در شهر تهران با ۶۶٪ درصد؛ میزان «جامعه‌پذیری» توسط خویشاوندان با ۵۵٪ درصد؛ میزان حمایت عاطفی خویشاوندان با ۵۵٪ درصد؛ میزان خویشاوندان در «کنترل اجتماعی» اعضا با ۵۲٪ درصد؛ میزان «نحوه گذران اوقات فراغت» در شهر تهران با خویشاوندان خود با ۵۰٪ درصد؛ میزان تأثیرات نظام خویشاوندی در «ازدواج» و «زادوولد» با ۴۶٪ درصد؛ اختلاف کمتری با وضعیت مطلوب یعنی با تدابیر قرآنی مقام معظم رهبری دارد. لیکن در کارکردهایی چون میزان «مراقبت و نگهداری» خویشاوندان از افراد با ۳۸٪ درصد؛ حمایت اقتصادی و مالی خویشاوندان از افراد با ۲۹٪ درصد؛ میزان انجام کار خانگی» برای اعضای خود با ۲۸٪ درصد؛ اختلاف بیشتری با وضعیت مطلوب یعنی با اندیشه‌های قرآنی مقام معظم رهبری دارد.

نتایج به‌دست‌آمده بر اساس مبانی نظری و تأییدکننده نظریه‌های اندیشمندانی همچون برناردز، چیل، بهنام، وثوقی، آزاد، رینز مک کارتی و ادواردز است که عنوان کردند کارکردهای نظام خویشاوندی در دوران جدید به حفظ و بقای خود ادامه می‌دهد.

درنهایت می‌توان گفت: به نظر می‌رسد نظام خویشاوندی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی و واقعیتی غیرقابل کتمان، در جامعه ایرانی نقش‌آفرینی می‌کند؛ اما برخی از کارکردها و نقش‌های خود را تغییر داده است. برخلاف برخی صاحب‌نظران خارجی و داخلی، برابر بیانات حضرت آیت‌الله خامنه‌ای و ارزیابی میدانی انجام‌شده، نظام خویشاوندی همچنان در ایران دارای کارکردها و نقش‌های گوناگونی است؛ اما شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی، تغییراتی را در این نقش‌ها به وجود آورده است. هنوز

هم شبکه خویشاوندی در شهرها کم و بیش قدرت خود را حفظ کرده و در واقع میان خانواده و جامعه، به عنوان رابط نقش ایفا می‌کند؛ بنابراین همچنان بهترین نوع پیوند در جامعه شهری ایران و حتی در کلان شهر تهران، خانواده و خویشاوندی است. بهتر است شبکه خویشاوندی در ایران را یک «شبکه کارکردی» بنامیم که ایفاگر نقش‌ها و کارکردهای مختلفی است. این بدین معنا است که خویشاوندی به عنوان یک شبکه اجتماعی هنوز قدرتمند است، اگرچه از میزان حمایت‌کنندگی آن کاسته شده، اما در بیشتر ابعاد و موارد دیگر هیچ جایگزینی برای مناسبات خویشاوندی ایجاد نشده است. لیکن مناسبات خانوادگی و خویشاوندی در ایران، باید بیشتر بر موازین و آموزه‌های اسلامی و قرآنی استوار باشد تا از فرصت‌های پیوندهای خویشاوندی در تحکیم خانواده‌ها مورد استفاده قرار گیرد.

پیشنهادهای کاربردی

آیت‌الله خامنه‌ای برای حفظ و تقویت پیوندهای خویشاوندی خونی، راهکارهایی را توصیه کردند که در اینجا به تعدادی از آنها اشاره می‌گردد:

- جهاد تبیین بر اساس اعتقاد به اسلام و قرآن و حرکت نظام اسلامی، نه بر اساس منافع خویشاوندی و حزبی.
- تدوین و پیاده‌سازی «الگوی سبک زندگی اسلامی-ایرانی» که قطعاً در این الگو، به صلۀ رحم در میان نزدیکان و اقتدار خویشاوندی توجه ویژه‌ای دارد.
- فرهنگ‌سازی و گفتمان‌سازی و تصحیح افکار عمومی با کمک مردم جهت مقابله با تشریفات زائد ازدواج، صرفه‌جویی و سادگی در شادی‌ها و مهمانی‌ها.
- تبیین نقش‌های خویشاوندی از ظرفیت‌ها و دارایی‌های علمی بومی. استخراج نظریه و الگوی مترقی از تعالیم ناب و مترقی اسلام در قرآن و احادیث.
- استوارشدن مناسبات خانوادگی و خویشاوندی در ایران، برپایه موازین و آموزه‌های اسلامی و قرآنی.

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه: محمدعلی رضایی اصفهانی و جمعی از اساتید جامعه المصطفی، انتشارات المصطفی، قم: چاپ دوم، ۱۳۸۸.
۲. آزادارمکی، تقی، تغییرات، چالش‌ها و آینده خانواده ایرانی، انتشارات تیسرا، تهران: ۱۳۹۵.
۳. آزادارمکی، تقی، شکاف بین نسلی در ایران، نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران، شماره ۴: ۷۰-۵۵، ۱۳۸۰.
۴. آزادارمکی، تقی؛ زند، مهناز؛ خزایی، طاهره، بررسی تحولات اجتماعی و فرهنگی در طول سه نسل خانواده تهرانی: با تأکید بر مقایسه مراسم، آداب و کارکردهای حمایتی، نامه علوم اجتماعی، شماره ۱۶: ۱۳۷۹.
۵. ادیب، محمدحسین، جامعه‌شناسی ایران، نشر هشت بهشت، اصفهان: ۱۳۷۴.
۶. ازکیا، مصطفی و غفاری، غلامرضا، جامعه‌شناسی توسعه، انتشارات کیهان، تهران: چاپ پنجم، ۱۳۸۴.
۷. اعزازی، شهلا، جامعه‌شناسی خانواده: با تأکید بر نقش، ساختار و کارکردهای خانواده در دوران معاصر، تهران، روشنگران و مطالعات زنان، چاپ چهارم: ۱۳۸۵.
۸. بیانات مقام معظم رهبری در سایت‌های Khamenei.ir و Leader.ir.
۹. بهنام، جمشید، ساخت‌های خانواده و خویشاوندی در ایران، شرکت سهامی انتشارات خوارزمی، تهران: چاپ دوم، ۱۳۹۲.
۱۰. پارسیان، زهره و همکاران، تأثیر مؤلفه‌های نوگرایی در حمایت خویشاوندی خانواده‌های شهر یزد، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره ۷، شماره ۳۰، سال ۱۳۹۳.
۱۱. تنهایی، ابوالحسن؛ شکرپیگی، عالیه، جهانی‌شدن، تجددگرایی و خانواده در ایران، فصلنامه جامعه‌شناسی، شماره ۱۱: ۵۵-۳۳، ۱۳۸۷.
۱۲. حاتمی، علی، «خانواده در آثار جامعه‌شناسان شرق و غرب»، فصلنامه نقد کتاب علوم اجتماعی، سال اول، شماره‌های ۳ و ۴، ۱۳۹۳.
۱۳. چیل، دیوید، خانواده‌ها در دنیای امروز، ترجمه محمد مهدی لبیبی، نشر افکار، تهران: ۱۳۸۸.
۱۴. دهخدا، علی اکبر، لغت‌نامه دهخدا، تهران: ۱۳۷۷.
۱۵. رابرتسون، یان، درآمدی بر جامعه، ترجمه حسین بهروان، آستان قدس رضوی، مشهد: ۱۳۷۲.
۱۶. رضوی طوسی، سید مجتبی، جایگاه روابط خویشاوندی و صلّه رحم در تعاملات خانوادگی روزمره: مطالعه شهروندان تهرانی، اخلاق زیستی، دوره ۳، شماره ۱۰: ۱۶۰-۱۱۳، ۱۳۹۲.
۱۷. رینز مک کارتی، جین و ادواردز، روزالیند، مفاهیم کلیدی در مطالعات خانواده، ترجمه محمد مهدی لبیبی، نشر علم، ۱۳۹۰.

۱۸. زاهدی، محمدجواد و همکاران، تبیین جامعه‌شناختی تأثیر فرآیند نوسازی در ساختار خانواده (مقایسه نقاط شهری و روستایی در استان مازندران)، فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده (مطالعات راهبردی زنان)، سال شانزدهم، شماره ۶۱، ۱۳۹۲.
۱۹. سرایی، حسن، تداوم و تغییر خانواده در جریان گذار جمعیتی ایران، نامه انجمن جمعیت شناسی ایران، دوره ۱، شماره ۲، ۱۳۸۵.
۲۰. سفیری، خدیجه و باستانی، سوسن و قرانی دامدباجا، لیلا، سنجش رابطه حمایت شبکه‌های اجتماعی غیررسمی و رضایت شغلی زنان در شهر اردبیل، نشریه زن در توسعه و سیاست، مقاله ۷، دوره ۱۱، شماره ۲: ۲۵۳-۲۷۴، ۱۳۹۲.
۲۱. شعبان‌پور پیچا، موسی، جامعه‌شناسی خانواده و خویشاوندی، کرج: انتشارات هنر نگاره، ۱۴۰۰.
۲۲. شیخ جلیلی، محمدتقی، بررسی عوامل جمعیتی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر ازدواج خویشاوندی (مطالعه موردی: شهر قم)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جمعیت‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه علوم و تحقیقات تهران: ۱۳۹۳.
۲۳. طباطبایی، محمدحسین، ترجمه تفسیر المیزان، دفتر انتشارات اسلامی، جلد ۴، چاپ پنجم، قم: ۱۳۷۴.
۲۴. عباسی شوازی، محمد جلال و صادقی، رسول، قومیت و الگوهای ازدواج در ایران، پژوهش زنان، شماره ۱: ۴۷-۲۵، ۱۳۸۴.
۲۵. عباسی شوازی، محمدجلال؛ ترابی، فاطمه، سطح، روند و الگوی ازدواج خویشاوندی در ایران، نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران، شماره ۲: ۸۸-۶۱، ۱۳۸۵.
۲۶. علی‌احمدی، امید و پوررضاکریم سرا، ناصر، تهدیدهای خانواده و تقابل سنت و مدرنیسم، نامه علوم اجتماعی، شماره ۶۴، ۱۳۹۲.
۲۷. علی‌احمدی، تحولات معاصر خانواده در شهر تهران، نشر شهر، تهران: ۱۳۸۹.
۲۸. غفاری، غلامرضا و زیردست، یلدا، عضویت در شبکه‌های اجتماعی و رضایت از زندگی در بین بازنشستگان سالمند آموزش و پرورش شهرستان جهرم، فصلنامه علمی ترویجی جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، دوره ۲، شماره ۲: ۲۰-۱۵، ۱۳۹۱.
۲۹. فعال، زهرا، «بررسی عوامل مؤثر بر گرایش افراد به سالمندی سپاری در میان خانواده‌های شهر رشت»، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه مازندران، رساله کارشناسی رشته علوم اجتماعی، ۱۳۹۱.
۳۰. کوزر، لویس، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، علمی، تهران: چاپ ششم، ۱۳۷۶.

۳۱. کوئن، بروس، درآمدی بر جامعه، ترجمه محسن ثلاثی، نشر توتیا، چاپ دوازدهم، تهران: ۱۳۸۱.

۳۲. گیدنز، آنتونی، جامعه‌شناسی، ترجمه صبوری کاشانی، نی، تهران: ۱۳۷۲.

۳۳. لبیبی، محمدمهدی، خانواده در قرن بیست و یکم، انتشارات علم، تهران: ۱۳۹۳.

۳۴. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، انتشارات دارالکتب الاسلامیه، تهران: ۱۳۸۷.

۳۵. محمدپور، احمد، مهدی رضایی، لطیف پرتویی، رسول صادقی، سنت، نوسازی و خانواده: مطالعه‌ی تغییرات خانواده در میان ایلات منگور و گورک شهرستان مهاباد، مرکز مطالعات و پژوهش‌های جمعیتی آسیا و اقیانوسیه، ۱۳۸۷.

۳۶. مهدوی، محمدصادق، آسیب‌شناسی و بایسته‌های خانواده (۲۹۵-۲۸۵)، به نقل از کتاب مجموعه مقالات آسیب‌شناسی خانواده، مرکز امور زنان و خانواده ریاست جمهوری، ۱۳۸۸.

۳۷. نائی، هوشنگ و لطفی خاچکی، بهنام، تأثیر روابط و پیوندهای خویشاوندی بر میزان آسیب‌های اجتماعی در استان‌های کشور، مجله بررسی مسائل اجتماعی، دوره ۶، شماره ۱: ۱۳۹۴، ۲۶-۱.

۳۸. وثوقی، منصور؛ نیک‌خلق، علی‌اکبر، مبانی جامعه‌شناسی، انتشارات خردمند، چاپ هفتم، ۱۳۷۳.

39. Liascovich, R., Rittler, M., and E Castilla, E. (2001), "Consanguinity in South America: Demographic aspects", Human Heredity, No.51:27-34.
40. Salameh, P and Barbour, B. (2009), "Consanguinity in Lebanon: Prevalence, distribution and determinants", Journal of Biosoc. Sci., No.41:505-517.
41. sarkisian, Natalia and gerstel, Naomi (2004), kin support among blacks and whites: race and family organization, American sociological review, vol.6, no: 3.812-837.
42. silverstein, m. , and vern l. bengtson. (1997), intergenerational solidarity and the structure of adult child-parent relationship in American families american journal. Of sociology, vol.103, no.2:420-460
43. Slotkin, J.S (1949). "On a possible lack of incest regulations in old Iran". American Anthropologist, No. 49: 612-617.

References

1. Quran – e – Karim (*Th Holy Quran*), Mohammad Ali Rezaei Esfahani and A Group of Professors from Al-Mustafa University, Al-Mustafa International Publications, Qom: 2nd Edition, 1388 SH (2009 CE).
2. Abbasi Shavazi, Mohammad Jalal and Sadeqi, Rasoul, *Qomiyat va Olgoo-ha-ye Ezdevaj dar Iran (Ethnicity and Marriage Patterns in Iran)*, Women's Research, No. 1: 25-47, 1384 SH (2005 CE).
3. Abbasi Shavazi, Mohammad Jalal; Tarabi, Fatemeh; Sadeqi, Rasoul, Sath, *Rond va Alagoo-ye Ezdevaj Khweshavandi dar Iran (Level, Trend, and Pattern of Cousin Marriage in Iran)*, Iranian Sociological Association Newsletter, No. 2: 61-88, 1385 SH (2006 CE).
4. Adib, Mohammad Hossein, *Jami'eh-shenasi-ye Iran (Sociology of Iran)*, Heshmat Publications, Esfahan: 1374 SH (1995 CE).
5. A'ezazi, Shahla, *Jami'eh-shenasi-ye Khanvadeh: Ba Ta'kid bar Nakhsh, Sakhtur va Karkardeha-ye Khanvadeh dar Doran-e Ma'asari (Sociology of Family: Emphasizing on the Role, Structure, and Functions of Family in Contemporary Era)*, 4th Edition, Tehran: Roshangaran va Motale'at-e Zanan Publications, 1385 SH (2006 CE).
6. Alavi, Fiaz Hossein; Bonari, Ali Hemat; Alvimehr, Hossein Ali, *Vijegihaye Eftegahi-ye Khanevadeh Salemi dar Quran va Delalat-haye Tarbiati An (Emotional Characteristics of a Healthy Family in the Quran and Its Educational Implications)*, Quarterly Journal of Quran and Science, Vol. 14, No. 27, 1399 SH (2020 CE).
7. Ali-Ahmadi, *Tahavolat-e Mo'aser-e Khanevadeh dar Shahr-e Tehran (Contemporary Family Changes in Tehran City)*, Shahr Publishing, Tehran: 1389 SH (2010 CE).
8. Ali-Ahmadi, Omid and Pourreza Karim Sara, Naser, *Tahdidat-e Khanevadeh va Taqabul-e Sanat va Modernism (Family Threats and the Confrontation of Tradition and Modernism)*, Social Sciences Letter, No. 64, 1392 SH (2013 CE).
9. Azadarmaki, Taqi, *Shakaf bin Nasli dar Iran (Inter-Generational Gap in Iran)*, Nameh-ye Jami'eh-shenasi-ye Iran, No. 4: 55-70, 1380 SH (2001 CE).
10. Azadarmaki, Taqi, Taghyirat, *Chaleshha va Ayandeh Khanvadeh-ye Irani (Changes, Challenges, and the Future of the Iranian Family)*, Tisa Publications, Tehran: 1395 SH (2016 CE).
11. Azadarmaki, Taqi; Zend, Mahnaz; Khaza'i, Tahereh, *Barresi-ye Tahavolat-e Ejtemai va Farhangi dar Tolue Se Nasl-e Khanvadeh-ye Tehran: Ba Ta'kid bar Moqayese Marasem, Adab va Karkardeha-ye Hemayati (Investigation of Social and Cultural Transformations over Three Generations of Tehran Families: Emphasizing on the Comparison of Ceremonies, Customs, and Supportive Functions)*, Nameh-ye 'Olum-e Ejtema'i, No. 16: 1379 SH (2000 CE).

12. Azkia, Mostafa and Ghaffari, Gholamreza, *Jami'eh-shenasi-ye Tose'eh (Sociology of Development)*, Keyhan Publications, Tehran: 5th Edition, 1384 SH (2005 CE).
13. Behnam, Jamshid, *Sakht-haye Khanvadeh va Khoshaundadi dar Iran (Family Structures and Kinship in Iran)*, Khwarizmi Publishing Corporation, Tehran: 2nd Edition, 1392 SH (2013 CE).
14. Chil, David, *Khanvadeh-ha dar Donyaye Emrouz (Families in Today's World)*, Translated by Mohammad Mehdi Labibi, Afkar Publishing, Tehran: 1388 SH (2009 CE).
15. Cohen, Bruce, *Dar'amadi bar Jameh (Introduction to Society)*, Translated by Mohsen Salasi, Tootia Publications, 12th Edition, Tehran: 1381 SH (2002 CE).
16. Dehkoda, Ali Akbar, *Lughatnameh Dehkoda (Dehkoda Dictionary)*, Tehran: 1377 SH (1998 CE).
17. Fa'al, Zahra, *Barresi-e 'Awameli-e Mosir bar Grayesh-e Afrad be Salemandi-ye Spara'i dar Miyan-e Khanevade-ha-ye Shahr-e Rasht (Investigating Factors Affecting People's Tendency towards Entrusting Elderly Care to Their Families in the City of Rasht)*, Bachelor's Thesis, Social Sciences Department, University of Mazandaran, 1391 SH (2012 CE).
18. Ghaffari, Gholamreza and Zaberdest, Yalda, *Ozviyat dar Shabak-haye Ejtema'i va Razayat az Zendegi dar Bayan Bazandegi Haye Salemand-e Amuzesh va Parvarish Shahr-e Jahrom (Membership in Social Networks and Life Satisfaction among Elderly Retirees of Education in Jahrom County)*, Scientific Promotional Journal of Sociology of Education, Vol. 2, No. 2: 15-20, 1391 SH (2012 CE).
19. Giddens, Anthony, *Jameh-Shenasi (Sociology)*, Translated by Sobouri Kashani, Ney, Tehran: 1372 SH (1993 CE).
20. Hatami, Ali, *Khanvadeh dar Asar-e Jami'eh-shenasan-e Sharq va Gharb (Family in the Works of Eastern and Western Sociologists)*, Naqd-e Ketab-e 'Olum-e Ejtema'i, Year 1, Nos. 3-4, 1393 SH (2014 CE).
21. Koozer, Louis, *Zendegi va Andisheh-ye Bozorgan-e Jameh-Shenasi (Life and Thought of Sociology Elders)*, Translated by Mohsen Salasi, Elm, Tehran: 6th Edition, 1376 SH (1997 CE).
22. Labibi, Mohammad Mehdi, *Khanevadeh dar Qarn-e Bist va Yekom (Family in the Twenty-First Century)*, Elm Publications, Tehran: 1393 SH (2014 CE).
23. Liascovich, R., Rittler, M., and E Castilla, E. (2001), "Consanguinity in South America: Demographic Aspects", Human Heredity, No.51:27-34.
24. Mahdavi, Mohammad Sadeq, *Asibshenasi va Bayasteh-haye Khanevadeh (295-285) (Family Pathology and Needs)*, from the book "Collection of Family Pathology Articles," Women and Family Affairs Office of the Presidency, 1388 SH (2009 CE).

25. Makarem Shirazi, Naser, *Tafsir-e Namouneh (Exemplary Interpretation)*, Dar al-Kutub al-Islamiyah Publications, Tehran: 1387 SH (2008 CE).
26. Mohammadpour, Ahmad; Rezaei, Mahdi; Lotfi Partooyi, Latif, *Sunnat, Nosazi va Khanevadeh: Motale'e-ye Taghyirat-e Khanevadeh dar Miyan-e Eelat-e Mangor va Gourak Shahr-e Mahabad (Tradition, Innovation, and Family: A Study of Family Changes among the Mangor and Gourak Tribes in Mahabad County)*, Asia-Pacific Population and Family Research Center, 1387 SH (2008 CE).
27. Muaddab, Seyyed Reza and Mahmoudi, Akbar, *Vijegihaye Khanevadeh-e Mostavab dar Sabk-e Zendegi-ye Pishraft-e Quran-e (Desirable Family Characteristics in the Advanced Quranic Lifestyle)*, Quarterly Journal of Quran and Science, Vol. 8, No. 15, 1393 SH (2014 CE).
28. Naeibi, Houshang and Lutfi Khacheki, Behnam, *Taseer-e Ravabet va Payvand-haye Khweshavandi bar Mizan-e Asib-haye Ejtemai dar Ostan-haye Keshvar (The Impact of Family Relations and Connections on the Level of Social Harms in the Provinces of the Country)*, Journal of Social Issues Research, Vol. 6, No. 1: 1-26, 1394 SH (2015 CE).
29. Parsian, Zahra and Colleagues, *Taseer-e Mo'allefeha-ye Nowgari dar Hemayati-ye Khoshaundadi-ye Khanvadeha-ye Shahr-e Yazd (The Impact of Modernization Components on Family Support in Urban Families of Yazd)*, Nameh-ye Tahghighat-e Farhangi-ye Iran, Vol. 7, No. 30, 1393 SH (2014 CE).
30. Qasemi, Salman; Safourayi Parizi, Mohammad Mehdi; Ali Pour Shahraki, Shala, *Naghsh-e Kanuni-ye Khanevadi va Naghash-haye Khanevadehi dar Tahqiq-e Sabk-e Zendegi-ye Islami bar Asas-e Quran (The Canonical Role of the Family and Family Roles in Realizing the Islamic Lifestyle Based on the Quran)*, Quarterly Journal of Quran and Science, Vol. 17, No. 32, 1402 SH (2023 CE).
31. Rezavi Tousi, Seyyed Mojtaba, *Jaygah-ye Ravabet-e Khoshaundadi va Sale-ye Rahm dar Ta'amolat-e Khanevadehi-ye Rozmare: Motale'e Shahrvandane Tehran (The Role of Family Relationships and Kinship Ties in Daily Family Interactions: A Study of Tehran Citizens)*, Akhlagh-e Zesti, Vol. 3, No. 10: 113-160, 1392 SH (2013 CE).
32. Ribbens McCarthy, Jane and Edwards, Rosalind, *Mafahim-e Kelidi dar Motale'at-e Khanvadeh (Key Concepts in Family Studies)*, Translated by Mohammad Mehdi Labibi, Elm Publishing, 1390 SH (2011 CE).
33. Robertson, John, *Daramadi bar Jame'eh (An Introduction to Society)*, Translated by Hossein Behrouan, Astan Quds Razavi Publications, Mashhad: 1372 SH (1993 CE).
34. Safiri, Khadijeh; Bastani, Sousan; and Qarani Damdabaja, Leila, *Sanjesh-e Rabete-ye Hemayati Shabake-haye Ejtema'i Ghayr-Rasmi va Rezayat-e Shoghlai-ye Zanan dar Shahr-e Ardabil (Assessing the Relationship of Non-Formal Social Support Networks and Job Satisfaction of Women in Ardabil City)*, Journal of Women in Development and Politics, Article 7, Vol. 11, No. 2: 253-274, 1392 SH (2013 CE).

35. Salameh, P and Barbour, B. (2009), "*Consanguinity In Lebanon: Prevalence, Distribution And Determinants*", Journal of Biosoc.Sci., No.41:505-517.
36. Saraii, Hassan, *Tedad va Taghyir-e Khanvadeh dar Jaryan-e Gozar-e Jom'ati-ye Iran (Continuity and Change of Family during Iran's Population Transition)*, Nameh-ye Anjoman-e Jame'eh-shenasi-ye Iran, Vol. 1, No. 2, 1385 SH (2006 CE).
37. Sarkisian, Natalia and gerstel, Naomi (2004), *Kin Support among Blacks and Whites: Rece and Family Organization*, American sociological review, vol.6, no: 3.812-837.
38. Shabanpour Picha, Mosi, *Jami'eh-shenasi-ye Khanvadeh va Khoshaundadi (Sociology of Family and Kinship)*, Karaj: Honar Negareh Publications, 1400 SH (2021 CE).
39. Sheikh Jabali, Mohammad Taqi, *Barresi-e 'Awameli-e Jom'eati, Ejtemai va Farhangi-e Moo'aser bar Ezdevaj-e Khweshavandi (Motale'e-e Moredi: Shahr-e Qom) (Investigation of Population, Social, and Cultural Factors Affecting Cousin Marriage (Case Study: Qom City))*, Master's Thesis, Sociology Department, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran: 1393 SH (2014 CE).
40. Silverstein, M., and vern l.bengtson.(1997), *Intergenerational Solidarity And The Structure Of Adult Child-Parent Relationship In American Families American Journal. Of sociology*, vol.103, no.2: 420-460
41. Slotkin, J.S (1949). "*On A Possible Lack of Incest Regulations in Old Iran*". American Anthropologist, No. 49: 612-617.
42. Statements of the Supreme Leader on Khamenei.ir and Leader.ir websites.
43. Tabatabaei, Mohammad Hossein, *Tarjome-ye Tafsir al-Mizan (Translation of Tafsir al-Mizan)*, Volume 4, 5th Edition, Qom: Islamic Publications Office, 1374 SH (1995 CE).
44. Tanhayi, Abolhasan; Shokrbeigi, Aaliyah, *Jahanishodan, Tajaddodgari va Khanvadeh dar Iran (Globalization, Modernity, and Family in Iran)*, Jami'eh-shenasi Quarterly, No. 11: 33-55, 1387 SH (2008 CE).
45. Vosoqi, Mansour; Nikkhalkh, Ali Akbar, *Mabaniye Jameh-Shenasi (Foundations of Sociology)*, Kheradmand Publications, 7th Edition, 1373 SH (1994 CE).
46. Zahedi, Mohammad Javad et al., *Tabyin-e Jame'eh-shenakhti-e Taseer-e Farayand-e Nousazi dar Sakhtare Khanvadeh (Moqayese-ye Naqat-e Shahr'i va Rustai dar Ostane Mazandaran) (Explanatory Sociological Study of the Effect of Modernization Process on Family Structure: A Comparison of Urban and Rural Areas in Mazandaran Province)*, Quarterly Journal of Women and Family Strategic Studies, Vol. 16, No. 61, 1392 SH (2013 CE).